

یادگیری در سفر از منظر گردشگران شرقی با نگاهی بر تئوری یادگیری تجربی

فاطمه خزاعی

دکتری معماری، گروه معماری، دانشکده هنر، معماری و شهرسازی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان

Fkhozai2013@gmail.com

چکیده

گرچه مباحثی چون آموزش خارج از کلاس درس، آموزش تجربی و آموزش در سفر در بسیاری از کشورهای جهان سابقه دیرینه دارد، این نوع آموزش به ویژه در حیطه معماری و شهرسازی در کشور ما همچنان نوپاست. در پی پرکردن بخشی از نواقص در ادبیات موضوع، مقاله حاضر تئوری یادگیری تجربی^۱ را برای ارزیابی شیوه آموزش تعدادی از دانشجویان و محققین ایرانی در طول یک سفر تحقیقاتی به اروپا بررسی می‌کند. بر پایه تئوری یادگیری تجربی کالب^۲ پیش‌بینی می‌شود که سفرهای پژوهشی برای دانشجویان امکان ترکیب همزمان ۴ مرحله یادگیری این تئوری را فراهم می‌آورد. روش تحقیق پژوهش حاضر از نوع کیفی و ابزار جمع‌آوری اطلاعات از طریق مصاحبه ساختار نیافته و پرسشنامه با سؤال‌های باز پاسخ^۳ انجام شده است. جامعه این تحقیق ۲۵ نفر از محققین و دانشجویانی را تشکیل می‌دهد که در سفر پژوهشی به ایتالیا و فرانسه در تابستان ۹۴ شرکت کرده بودند. بعد از جمع‌آوری اطلاعات و نگارش مصاحبه‌های انجام شده و پرسشنامه‌های جمع‌آوری شده، تحلیل محتوایی داده‌ها در نرم افزار NVIVO17 انجام شد. آنالیز داده‌ها فرضیه تحقیق را ثابت می‌کند. نتایج تحقیق، فرضیه تحقیق را اثبات می‌کند: سفرهای پژوهشی شرایط شکل‌گیری همزمان مراحل چهارگانه آموزش عنوان شده در تئوری یادگیری تجربی کالب را که شامل "تجربه عینی"، "مشاهده منعکس‌کننده"، "ایده‌پردازی تلخیص شده" و "آزمون فعالانه" بوده، فراهم می‌آورند.

واژگان کلیدی

یادگیری از طریق سفر، تغییر نگرش، تئوری یادگیری تجربی، فرایند یادگیری.

رایانه‌ای برای سازماندهی دانش طرح‌های مقدم پیشنهاد می‌کنند (Flemming & Aygen, 2001).

در سال‌های اخیر تحقیقات زیادی در جهت تغییر شیوه‌های سنتی آموزش در کلاس درس در سطوح مختلف آموزشی در سراسر جهان انجام شده است و واژه‌هایی چون یادگیری تجربی^۵، یادگیری خارج از کلاس درس^۶ و یادگیری در سفر^۷ به کرار در موضوعات مربوط به آموزش دیده می‌شود (Bos, 2015). در این راستا بسیاری از مؤسسات آموزشی به اهمیت آموزش در محیط‌های خارج از کلاس درس تاکید می‌کنند و سفرهای دانشجویی و گردشگری را ابزار مهمی برای آموزش به شمار می‌آورند. نگاه این مؤسسات به این امر اغلب عطف به این موضوع است که مسافرت کردن نوعی آموزش است که می‌تواند یک شخص را در معرض فرهنگ‌های متفاوت از فرهنگ خود قرار دهد. مسافرت همچنین این فرصت را به افراد می‌دهد که بفهمند مردم سایر کشورها چگونه زندگی می‌کنند و محیط‌های طبیعی و انسان ساخت آنها چگونه سازماندهی شده است. در بسیاری از دانشکده‌های معماری در سراسر جهان سفرهای دانشجویی در کنار دوره اجباری کارآموزی در شرکت‌های معماری، فرصت‌های یادگیری را خارج از محیط کلاس درس برای دانشجویان فراهم می‌آورند.

یکی از نظریه پردازانی که تحقیقات گسترده‌ای را بر روی یادگیری فراتر از شیوه سنتی مطالعه کتاب‌های درسی انجام داده است، کالاب است. تئوری یادگیری تجربی او در سال‌های اخیر مورد توجه محققان بسیار قرار گرفته (Kolb, Boyatzis & Maniemielis, 2001) و در حوزه‌های مختلف علوم وارد شده است. تحقیق حاضر بر آن است که براساس این تئوری به بررسی تجربیات یادگیری تعدادی از محققین شرقی در یک سفر پژوهشی به اروپای غربی بپردازد. در این راستا نوشته حاضر ابتدا به بررسی سوابق موضوع و توضیح تئوری یادگیری تجربی می‌پردازد و در ادامه روش تحقیق آنالیز داده‌ها و نتایج تحقیق ارائه خواهد شد.

سنت اغلب دانشکده‌های معماری و شهرسازی در امر آموزش، سوق دادن دانشجویان به سمت شناخت نمونه‌های موفق طراحی در سطح ملی و بین‌المللی است. در راستای شناخت این آثار اغلب از دانشجویان خواسته می‌شود که به جمع‌آوری اطلاعات در مورد این پروژه‌ها اقدام کنند. مهمترین منبع شناخت دانشجویان تصاویر ارائه شده در مجلات، کتاب‌ها و یا سایت‌های اینترنتی است. با فرض مطالعه متون انگلیسی و عدم نگاه سطحی به تصاویر ارائه شده در مورد هر پروژه، مطالعه توضیحات ارائه شده در رابطه با کانسپت، روند طراحی و اجرا که البته همیشه نیز صورت نمی‌پذیرد، شناخت مؤثر فضاها با تأکید صرف بر تصاویر دنیای دیجیتال، شناختی اگر نه اشتباه که ناقص برای دانشجویان فراهم می‌کند که می‌تواند با تجربه فضا به صورت عینی فرسنگ‌ها فاصله داشته باشد. این شناخت سطحی آموزش، گاه باعث می‌شود که دانشجویان به تقلید ناآگاهانه از فرم‌ها و احجام بناهای مورد مطالعه بپردازند بدون آن که فلسفه طراحی آن را بدانند و یا در مورد شیوه ساخت آن‌ها اطلاعی داشته باشند. با این وجود ذکر این نکته نیز لازم است که شناخت پیشینه‌های طراحی^۸ جزئی از آموزش معماری و طراحی محسوب می‌شود و تحقیقات زیادی بر روی چگونگی بهره‌گیری از آنها در طراحی‌های گوناگون صورت گرفته است (Flemming & Aygen, 2001; Akin, 2002; Zarzar, 2005). به عنوان مثال اکین مطرح می‌کند که پیشینه‌های طراحی می‌توانند با خصوصیات منفی خود، نقایص و کمبودهای موجود در طراحی‌های پیشین را به دانش‌آموزان آموزش دهند تا از آنها پرهیز کنند (Akin, 2002). از طرفی از دیدگاه زرز، بررسی طرح‌های مقدم از اهمیت زیادی برخوردار است چرا که دانش طراح بیشتر وابسته به حافظه تجربی اوست تا حافظه تئوری. وی همچنین اشاره می‌کند که استفاده از پیشینه‌های طراحی نیازمند فرایندهای متعددی از جمله جمع‌آوری، آنالیز و سازگارسازی اطلاعات طرح‌های پیشین با پروژه مورد نظر طراحی است (Zarzar, 2005). تاکید بر شناخت و استفاده از پیشینه‌های طراحی تا حدی است که حتی برخی پژوهشگران، مدل‌های

پیشینه تحقیق

یادگیری از طریق سفر

گردشگری پتانسیل بالایی برای ایجاد یادگیری آزادانه و توسعه دانش فراهم می‌آورد (Falk et al, 2012). تحقیقات گذشته نشان داده است، در سفرهای کوتاه علمی^۸ که کلاس درس را برای اکتشاف و بررسی اشیا، ایده‌ها، یا فعالیت در محیط‌های اجتماعی و یا طبیعی ترک می‌شود، افزایش قابل توجه سطح دانش و آگاهی دانش‌آموزان (Kisiel, 2006) و بهبود مهارت‌های اجتماعی

گردشگری پتانسیل بالایی برای ایجاد یادگیری آزادانه و توسعه دانش فراهم می‌آورد (Falk et al, 2012). تحقیقات گذشته نشان داده است، در سفرهای کوتاه علمی^۸ که کلاس درس را برای اکتشاف و بررسی اشیا، ایده‌ها، یا فعالیت در محیط‌های اجتماعی و یا طبیعی ترک می‌شود، افزایش قابل توجه سطح دانش و آگاهی دانش‌آموزان (Kisiel, 2006) و بهبود مهارت‌های اجتماعی

محیط آموزشی نه تنها باعث افزایش تجارب دانشجویان می شود که در تصمیم گیری های آنها مبنی بر اینکه در کالج خود باقی بمانند یا خیر نیز تأثیرگذار است. در پایان سیدمن و براون پیشنهاد می کنند که آموزش در خارج از کلاس درس باید با تجارب آموخته شده در کلاس درس به منظور بهره وری بیشتر ترکیب شود (Ibid).

در مطالعه ای بر روی دانشجویان کارشناسی که از منطقه آبشار نیاگارا دیدن کرده بودند نتایج جالب توجهی بدست آمد. از دانشجویان خواسته شد تا قبل از سفر در کلاس هایی به منظور آشنایی با محل شرکت کنند. در طول چهار روز سفر از دانشجویان خواسته شد که یک دفتر ثبت وقایع روزانه داشته باشند و از محیط عکس برداری کنند. بعد از سفر یک جلسه آنالیز تصاویر و مباحثه انجام شد تا دانشجویان ادراکات خود را از این آموزش تجربی بیان کنند. نتایج تحقیق نشان می دهد که سفر باعث رشد شخصی افراد و وسیع تر شدن دید آنها نسبت به مسایل مختلف شده است (Xie, 2004).

تئوری یادگیری تجربی

مبنای تئوری یادگیری تجربی را تئوری پردازانی چون Dewey و Lewin و Piaget بنا نهادند. این تئوری بر گزاره های زیر استوار است:

۱. یادگیری در بهترین حالت، از طریق فرایند و طرز انجام است که بارور می شود، نه از طریق بازده آن.
  ۲. یادگیری یک فرایند مداوم است که بر اساس تجربه کردن بنا نهاده شده و هر یادگیری یک یادگیری مجدد است.
  ۳. یادگیری نیازمند حل تناقضات حالت های متضاد در جهان است.
  ۴. یادگیری یک فرایند همه جانبه سازگاری با جهان است.
  ۵. یادگیری حاصل رابطه متقابل بین انسان و محیط است.
  ۶. یادگیری یک فرایند تولید دانش است (Bos, McCabe & Johnson, 2015: 862). تئوری یادگیری تجربی، یادگیری را به عنوان یک پروسه معرفی می کند و عقیده دارد کسب دانش از طریق تجربه حاصل می شود. این تئوری آن گونه که کالب و دیگران مطرح می کند شامل ۴ حالت یادگیری تجربی است: تجربه عینی^۱، ایده پردازی تلخیص شده^۱، مشاهده منعکس کننده^۲، آزمون فعالانه^۳ (Kolb et al. 2001). در این تئوری فرض بر این است که هنگامی که فرد با همه ۴ حالت یادگیری مواجه می شود، یادگیری ایده آل صورت می پذیرد که باعث دستیابی به دانش جدید، مهارت ها و حتی گرایش ها و رویکردهای جدید در وی می شود. نمودار ۱ فرایند یادگیری در مدل کالب را نشان می دهد.
- هیلی و جنکیس در توضیح ارکان تئوری یادگیری تجربی، این گونه بیان می کنند:
- تجربه عینی: هنگامی که فرد فعالانه کاری را تجربه می کند.

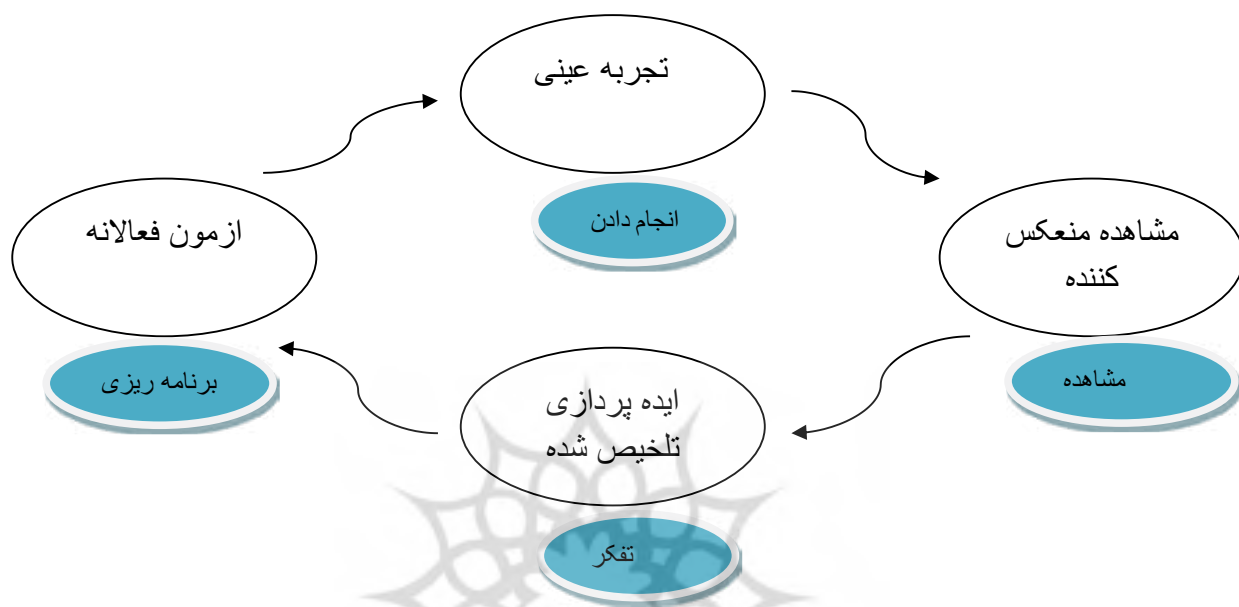
موثر بوده است. نتایج این تحقیق اثبات می کند که مهارت های کلیدی شامل مستقل شدن، روشنفکری و احساس راحتی در بودن در کنار افراد مختلف و تا حدی افزایش مهارت های ارتباطی از مهارت های کلیدی بوده اند که در طول این سفر افزایش یافته است (Scarinci & Pearce, 2012).

در تحقیقی دیگر بایرنس به تأثیرات مثبت مسافرت در آموزش کودکان می پردازد. وی با اشاره به این نکته که دانش آموزانی که به مکان های جغرافیایی مختلف سفر می کنند، اغلب با افراد جدید ارتباط برقرار می کنند. همچنین مسافرت آنها را با شیوه های جدید حمل و نقل، زبان، غذا، هنر، معماری، مذهب، نوع پوشش و پول رایج آن کشور مواجه می سازد. لذا مسافرت کردن زاویه دید کودکان را در مورد دنیا وسیع می کند. وی ادامه می دهد که مسافرت کردن همچنین به ناچار فرصت های زیادی را برای یادگیری مهارت های زندگی چون حل مشکلات، سازش کردن، کار گروهی، صبر و انعطاف پذیری فراهم می کند (Byrnes, 2001). سفرهای بین المللی تأثیر زیادی بر آموزش معماری دارند. کالوور با بیان این مطلب در پایان نامه دکتری خود که بسیار با نوشتار حاضر از نظر محتوایی نزدیک است به این مهم می پردازد که چگونه دانشجویان مقطع کارشناسی و تحصیلات تکمیلی از سفرهای بین المللی و حتی تحصیل خارج از کشور سود برده اند. با بررسی دیدگاه ۱۵ نفر از دانشجویان یا فارغ التحصیلان دانشگاه های میامی و فلوریدا، او در پی یافتن این سؤال بوده است که چگونه سفرهای بین المللی و تحصیل خارج از کشور باعث افزایش آگاهی و درک افراد از معماری شده است. نتایج تحقیق وی نشان می دهد که برای اغلب مصاحبه شوندگان این تجربیات از مهمترین جنبه های آموزش معماری بوده و علاقه ایشان را به معماری افزایش داده است. افراد مصاحبه شونده همچنین به تجارب مثبت خود درباره بازدید از ساختمان های معاصر و تاریخی که درباره آنها در کلاس های تاریخ معماری و طراحی آموخته بودند، اشاره کردند. ایشان همچنین به ذکر این نکته پرداختند که تجربه تحصیل در خارج از کشور تأثیر ماندگاری بر توسعه زندگی حرفه ای آنها گذاشته است (Culver, 2011). برخی تحقیقات انجام شده دیگر نیز به تأثیر مسافرت در افزایش خلاقیت دانشجویان پرداخته است. گارمن با بررسی ۴۸ دانشجو در مقطع کارشناسی و تحصیلات تکمیلی بین ۲۰ تا ۳۸ سال به این نتیجه رسید که سفرهای خارجی و مواجه شدن با تجارب جدید متنوع می تواند باعث افزایش خلاقیت دانشجویان شود (Gurman, 1989).

برخی تحقیقات حتی پا را از این فراتر نهاده و تأکید می کند یافته های دانشجویان می تواند از فعالیت های خارج از محیط آموزشی و کار به صورت نیمه وقت بیشتر از آموخته های آنان در کلاس درس باشد (Seidman & Brown, 2006). به علاوه نتایج تحقیقات سیدمن و براون نشان می دهد که آموزش خارج از

آزمون فعالانه: هنگامی که فرد تلاش می کند که برای چگونگی تست مدل یا تئوری یا یک تجربه در آینده برنامه ریزی کند (Healey and Jenkis 2000).

مشاهده منعکس کننده: هنگامی که فرد به صورت خودآگاه تجربه اش را آشکار می کند.
ایده پردازی تلخیص شده: هنگامی که فرد به ایده پردازی یک تئوری یا مدل بر اساس مشاهداتش اقدام می کند،

نمودار ۱. فرایند یادگیری در مدل یادگیری تجربی مأخذ: Healey & Jenkins 2000, 187

فرضیه

انجام پذیرفت. در طول سفر مصاحبه های ساختار نیافته به منظور درک تجربیات افراد از مکان های مختلف و آموزه های آنان از سفر صورت پذیرفت. بعد از اتمام سفر طی پرسشنامه ای از آنها خواسته شد، ۵ تا از مهمترین مکان هایی را که از آن بیشترین یادگیری را داشته اند و دلایل آن را بیان کنند. مصاحبه های طول سفر بعد از اتمام سفر به صورت نوشتار درآمد که مجموع آنها ۸۳ مصاحبه از ۸ دقیقه تا ۳۰ دقیقه ای بوده است. اطلاعات فراهم شده از طریق مصاحبه و پرسشنامه ها از طریق نرم افزار NVIVO17 مورد تحلیل محتوایی^{۱۴} قرار گرفت. چهار بخش تئوری یادگیری تجربی مبنای کدگذاری مصاحبه قرار گرفت و جملات مصاحبه شوندگان به عنوان شواهد هریک از مراحل در زیر مجموعه آن قرار گرفت. نتایج تحقیق در بخش بعد ارائه شده است.

آنالیز داده ها و تحلیل یافته ها تجربه عینی (CE)

قرار گرفتن در متنی متفاوت از فرهنگ و معماری جامع مبنای امکان تجربه عینی و ادراک مستقیم فضاها را فراهم می آورد. در این میان محقق در ارتباط مستقیم با فضا قرار می گیرد و داده ها و

پایه تئوری تحقیق حاضر براساس تئوری یادگیری تجربی کالب بنا نهاده شده است. در این راستا فرضیه تحقیق حاضر به شرح زیر است:

سفرهای پژوهشی امکان ترکیب همزمان ۴ مرحله یادگیری مدل کالب را برای دانشجویان فراهم می آورد.

روش و فرایند تحقیق

روش تحقیق حاضر از نوع کیفی و ابزار جمع آوری اطلاعات آن از نوع مصاحبه ساختار نیافته و پرسشنامه با سوالات باز است. جامعه هدف تحقیق ۲۵ نفر از دانشجویان و محققینی است که در یک سفر پژوهشی گروهی در شهریور ۹۴ به اروپای غربی شرکت کردند و از کشورهای ایتالیا و فرانسه بازدید نمودند. شرکت کنندگان از رشته های تحصیلی معماری، شهرسازی، پژوهش هنر و گردشگری بوده اند. جمع آوری اطلاعات در سه مرحله انجام شد که شامل (۱) بلافاصله بعد از بازدید از مکان های هدف، (۲) در حین سفر، (۳) بعد از سفر انجام شد. جمع آوری اطلاعات در دو مرحله اول از طریق مصاحبه ساختار نیافته و مرحله سوم از طریق پرسشنامه

"شانزلیزه همیشه برای من نام بسیار بزرگی داشت و از کودکی دوست داشتم آن را ببینم. تصور می‌کردم یک خیابان بسیار متفاوت از همه خیابان‌هایی است که تاکنون تجربه کرده‌ام. ولی اینطور نبود."

برخی از این تفاوت‌ها ناشی از عدم درک کامل و درست از مقیاس پروژه‌ها در تصاویر دیده‌شده، کتاب‌ها یا منابع اینترنتی بوده است. لذا قرار گرفتن در فضا باعث درک تفاوت دانسته‌ها و واقعیت وضع موجود می‌شود. ناگفته پیداست که یکی از عوامل مهم در یادگیری طراحی معماری و تصمیم درست در مورد موفق و یا ناموفق عمل کردن آن، ادراک مقیاس پروژه‌هاست که این بخش از آموزش از طریق تصاویر کتاب‌ها و در دنیای دیجیتال ممکن نیست.

از دیگر عواملی که منجر به تفاوت بین ادراک فضا و دانسته‌های دانشجویان می‌شود، حضور عناصری در فضا است که از طریق تصاویر و نوشته‌ها قابل ادراک نیست. این می‌تواند شامل موسیقی، اصوات در محیط، رایحه در فضا، حضور انسان‌ها و کنش‌های متقابل بین انسان و محیط باشد؛ آنچه یکی از مصاحبه‌شوندگان آن را روحیه فضا می‌خواند. از دیگر سخن در مطالعه کتب و یا دیدن تصاویر حس‌های بویایی، شنوایی و لامسه در یادگیری درگیر نمی‌شوند، تجربه‌ای که تنها با حضور در محیط برای انسان

شنیده‌هایش را با محیطی که از نزدیک لمس می‌کند مقایسه می‌کند. همانند بازدیدهای میدانی کوتاه مدت، سفرهای پژوهشی امکان برخورد مستقیم ناظر با فضای مورد مطالعه را فراهم می‌آورد و این همان نخستین گام در پروسه چهارگانه یادگیری است (تصویر ۱).

مشاهده منعکس‌کننده (RO)

مشاهده منعکس‌کننده دومین بخش از فرایند یادگیری است که در آن فرد به طور خودآگاه تجربیاتش را آشکار می‌سازد. این مشاهده، به مقایسه تصورات و دانسته‌ها از فضاهای مورد بازدید تا پیش از بازدید و بعد از بازدید معطوف می‌شود. تقریباً تمامی مصاحبه‌شوندگان حداقل در یک مورد اذعان داشتند که محیط ادراک شده با تصورات ایشان از فضا متفاوت بوده است. تا آنجا که دانشجویان گاه واژه‌های "بسیار باشکوه‌تر" و "عظیم‌تر" را در توصیف فضاهای مورد بازدید به کار می‌بردند.

" ایفل بسیار باشکوه‌تر و عظیم‌تر بود از آنچه در رسانه‌ها، تصاویر و یا فیلم‌ها دیده بودم."
در برخی موارد نیز تصورات و انتظارات از فضا کمتر از تجربه حضور در فضا و تجربه آن بود. چنان‌که یکی از مصاحبه‌شوندگان در مورد شانزلیزه اینطور توضیح می‌دهد:

تصویر ۱. تجربه حضور در فضاهای شهری، سیه‌نا، ایتالیا. عکس: فاطمه خزاعی، ۱۳۹۴

پیاده راه‌های اطراف آن، این تصور در ذهن انسان شکل می‌گیرد که راه‌های دیگری هم وجود دارد.

ایده پردازی تلخیص شده

در ایده پردازی تلخیص شده، محقق در پی مقایسه مبدأ و مقصد است. دلایل موفقیت یک جامعه را به طرز عمیق تری مورد بازبینی قرار می‌دهد. به عنوان مثال نگاه جامعه مقصد به بناهای تاریخی به عنوان یک ثروت و افتخار به داشته‌هایشان از دیدگاه اغلب دانشجویان در شهرهای مورد بازدید بسیار پررنگ بود.

رمز موقعیت هر جامعه‌ای این است که به داشته‌هایش افتخار کند، بسیار جالب بود که نگاه این کشورها به ساختمان به عنوان یک ارزش و سرمایه است که باید حفظ شود. اینجا بناها نابود نمی‌شوند برای تخریب شدن ساخته نمی‌شوند.

تا آنجا که این درد احساس می‌شود که نگاه ما نسبت به بناهای ارزشمند بافت تاریخی که از گذشتگان به یادگار مانده، بسیار بی‌رحمانه است.

اما چیزی که برای نگارنده تاثیرگذارتر بود، نحوه برخورد و مدیریت انسانی فضاها بود و تفاوت نگاه جمعی که انسان غربی به ثروت‌های معمارانه و شهرسازانه خودش دارد و رویکردی کاملاً متفاوت نسبت به ما.

گاه تأثیر این نگاه کشور مقصد در طراحی به حدی است که محقق شرقی به ساختمان‌های موجود کشور منبع نیز به عنوان یک ارزش تاریخی برای آیندگان نگاه می‌کند. نگاهی که پیش از تجربه حضوری کشور مقصد با این شدت وجود نداشته است.

تا قبل از سفر هرگاه دوستی برای نوسازی منزل مسکونی‌اش که بیش از ۳۰ سال ساخت بود از نگارنده سوال می‌پرسید، تصور می‌شد ارزش تعمیر و هزینه کردن ندارد، اگر تخریب شود و به جای آن یک خانه جدید ساخته شود ارزش اقتصادی آن بیشتر خواهد بود. حال تحت تأثیر نگاه این کشورها به مرمت ساختمان‌ها، نگارنده معتقد است حتی یک بنای باقی مانده از دهه ۶۰ نیز ارزش حفظ و نگهداری را دارد چرا که تاریخی به اندازه ۳۰ سال را در خود داشته و همچنین نمایانگر شیوه ساخت و معماری یک دوره ایران بوده است.

آزمون فعالانه

در مرحله چهارم یادگیری، محقق در پی یافتن راه حل برای جامعه مبدأ است. این مرحله که از آن به برنامه‌ریزی برای یک تجربه آینده نیز نام برده می‌شود، ماهیتی آینده‌نگر دارد. در تجزیه و تحلیل آنچه فرا گرفته شد، وی عباراتی چون، "اگر توان تغییر داشتیم" یا "در پروژه‌ای که در آینده طراحی خواهیم کرد" را به کرار در این بخش از پروسه یادگیری به کار می‌برد.

اگر توان تغییر را داشتیم بسیاری از میدان‌ها و فضاهای شهری را

قابل دست یافتن است.

در تجربه فضایی، موسیقی، حالات و چهره‌های بازدیدکنندگان و میزان رضایت آنها از فضاها، رایحه‌های فروشگاه‌ها و غذایه‌های فروشی‌ها همگی در ادراک فضا موثرند و به طور کلی انگار هر فضا یک روحیه و حسی دارد که تا انسان در آن قرار نگیرد نمی‌تواند درکش کند.

در آموزش از طریق سفر، دانشجو اغلب دانسته‌های خود را مورد ارزیابی دقیق‌تر قرار می‌دهد. اطلاعات قبلی در مورد فضاها چه از طریق کلاس درس و یا مطالعه متون فراهم آمده‌باشد، این بار فرصت مرور می‌یابد. پیش‌داوری در مورد یک طراحی خاص در برابر تجربه حضور مستقیم در محیط کالبدی نقش می‌بازد و دانشجو با قرارگرفتن در محیط، خود تصمیم می‌گیرد که دانسته‌هایش تا چه حد با ادراکاتش از فضا شباهت دارد.

قبل از دیدن کلیسای نوتردام، تصویری که نگارنده از کلیساهای سبک گوتیک داشت یک کالبد ترسناک و موهوم بود. ولی بعد از تجربه فضا، این حس تغییر کرد، انسان تا خود در محیط قرار نگیرد نمی‌تواند به صورت قطعی در مورد آن قضاوت کند.

نکته جالب توجه دیگر که تحقیق حاضر به آن اشاره دارد، تفاوت زیاد بین پیش‌تصورات از برخی آثار معماری معاصر و تجربه و ادراک فضا بوده است. به عنوان مثال ذهنیت برخی دانشجویان از بناهای طراحی شده در سبک دیکانسترکشن، ایجاد فضاهای داخلی غیرکاربردی بود که تجربه فضای بنیاد لویی ویتون اثر فرانک گری در پاریس، در تغییر این نگاه غالب موثر بوده است. تصور نگارنده از کارهای فرانک گری، معماری‌ای بود که بیشتر به حجم و فرم توجه می‌کند و تصور داشت که فضاهای داخلی آن خیلی قابل استفاده نباشد اما بعد از بازدید موزه، نوع دیدگاه نسبت به قبل تغییر کرد؛ به صورتی که فضاهای خالص و متنوع داخل موزه و سیرکولاسیون جالب آن تاثیرگذار بود.

یکی دیگر از ویژگی‌های یادگیری در طول سفر درک عمیق راهکارهای متفاوت طراحی برای یک مسئله خاص است. هر چه تجربیات کسب شده در سفر متفاوت از کشور مبدأ باشد، تاثیرگذاری آن در ذهن افراد می‌تواند بیشتر باشد. حیات و پویایی بافت قدیم شهری، وجود پیاده‌راه‌های متعدد، حفاظت از ساختمان‌های قدیمی و مرمت مداوم آنها و ایجاد کاربری‌های متناسب با نیاز روز در آنها از راهکارهای طراحی جالب توجه در کشورهای مقصد برای دانشجویان بوده است.

حرکت در بافت تاریخی نیست و در کنار میدان ماسه‌نا و اینکه هیچ ماشینی در آن منطقه حرکت نمی‌کرد و وجود پیاده‌راه‌های بسیار، جالب توجه بود. در پروژه‌های باززنده‌سازی بافت‌های فرسوده در ایران، اغلب دغدغه رساندن ماشین به قلب مجموعه است، بناهای ارزشمند تاریخی برای تسهیل حرکت ماشین‌ها تخریب می‌شود و معتقدند راهی به جز این وجود ندارد. با تجربه میدان ماسه‌نا و

فضاهایی است که مردم بتوانند در آنجا جمع شده و به تعاملات اجتماعی بپردازند، بدون حضور ماشین سر و صدا و آلودگی آن، یک جای آرام برای نشستن مثل پله‌های میدان اسپانیا در رم.

به پیاده‌راه تبدیل می‌کردم و ظرفیت پیاده‌پذیری آن‌ها را افزایش می‌دادم و حس روحیه جمع‌پذیری را در آن‌ها تشدید می‌کردم. اولین مکانی که جای خالی آن در جامعه ما حس می‌شود

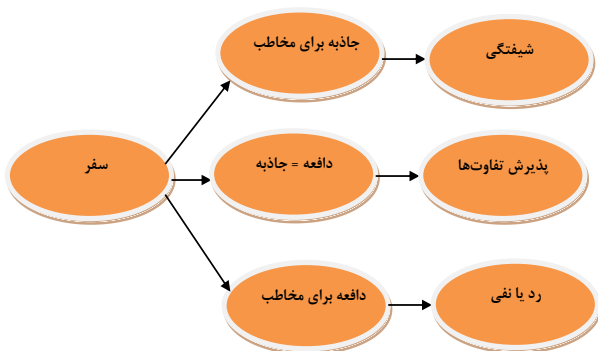
نتیجه‌گیری

هدف تحقیق حاضر، بررسی تجربیات یادگیری از طریق سفر با بهره‌گیری از تئوری یادگیری تجربی کالب بوده است. نتایج فرضیه تحقیق، اثبات می‌کند که سفرهای پژوهشی امکان ترکیب همزمان چهار مرحله یادگیری مدل کالب را فراهم می‌آورد. نمودار ۲ نتایج تحقیق را نشان می‌دهد. یکی از تأثیرات آموزش در سفر، تغییر نگرش در مورد یک موضوع خاص است؛ چیزی که دانشجو را از نگاه ثابت به مسایل باز می‌دارد و ذهن را به ارزیابی راه‌حل‌های جدید به کنکاش می‌کشد. آنچه حایز اهمیت است ذکر این نکته است که این تغییرات ساختاری یا جزیی در نگاه به مسائل، بسیار سریع‌تر و در زمان محدودتری نسبت به آموزه‌های کلاس درس اتفاق می‌افتد. شناخت افراد از محیط مقصد بسیار در این نوع آموزش می‌تواند بسیار متفاوت از دانسته‌های پیشین وی باشد. نتیجه این شناخت هر آنچه که باشد می‌تواند در نگاه او به مسایل و احتمالاً در نتیجه تصمیم‌گیری‌های آتی او تأثیرگذار باشد. این تغییرات ذهنی همانطور که در مطالعات پیشین نیز نشان داده شده است، می‌تواند باعث تغییر نگاه به سبک زندگی، فرهنگ و یا طراحی معماری فرد بازدیدکننده شود.

تجربه عینی	مشاهده منعکس کننده	مشاهده منعکس کننده	آزمون فعالانه
حضور در فضا و اکتشاف محیط	مقایسه ادراکات شخصی با تصورات و دانسته‌ها	مقایسه مبدا و مقصد ایده برداری در مورد دلایل وجود مشکلات	ارایه پیشنهادات طراحی برای کشور مبدا
درک مقیاس پروژه‌ها	درک ارزش‌های طراحی و پیشرفت‌های کشور مقصد	بیان سوالات جدید در ذهن در رابطه با محیط انسان ساخت کشور مبدا	
	ادعان به اهمیت بازدید از بناها به جای وابستگی صرف به تصاویر		
	ادعان به اهمیت عدم پيشداوری در مورد طراحی بناها		
	درک راهکارهای متفاوت کشور مقصد در طراحی		

در مخلص کلام می‌توان به این نکته اشاره کرد که آموزش صرفاً در پشت میزهای نقشه‌کشی و یا کامپیوتر نیست که به بلوغ می‌رسد. دانشجو لازم است فضا را از نزدیک تجربه کند و شیوه دیدن فضا به او آموزش داده شود. تفاوت زیاد ادراکات و تجربیات فضایی دانشجویان از دانسته‌ها و تصورات ایشان از بناها ثابت می‌کند، بررسی کتابخانه‌ای صرف پیشینه‌های طراحی شیوه کاملی برای آموزش معماری نیست؛ گرچه آموزه‌های سفر به آموزش معماری محدود نمی‌شود. تغییر سطح انتظارات از زندگی، مقایسه زندگی فردی و اجتماعی جامعه مقصد و مبدأ، بازنگری شیوه زندگی و به فکر فرورفتن در مورد فلسفه زندگی هر یک از جوامع، بازتاب‌هایی از سفر است که خود نوشتاری جداگانه می‌طلبد. در آموزش از طریق سفر، هر لحظه امکان یادگیری جدید وجود دارد و مانند کلاس درس، سرفصل‌ها مشخص و ثابت نیستند. به ویژه اولین تجارب بازدید از مکان‌ها که ناظر هیچ پیشینه ذهنی از آن ندارد می‌تواند ماندگارترین اثرات را بر ذهن دانشجو بگذارد (نمودار ۲).

نمودار ۲. آموزه‌های سفر بر اساس فرایند ۴ مرحله‌ای تئوری یادگیری تجربی. مأخذ: نگارنده.

نمودار ۳. برخورد افراد با تجربیات فضایی جدید. مأخذ: نگارنده.

همچنین تحلیل محتوایی مصاحبه‌های انجام شده به این امر اشاره دارد که در برخورد با محیط انسان‌ساخت کشورهای مقصد و تجربیات ادراکی در آن محیط، افراد سه واکنش در برابر ویژگی‌های

پی‌نوشت

۲. Kolb	۱. Experimental learning theory
۴. Design Precedents	۳. Open ended questionnaire
۶. Outside learning	۵. Experimental learning
۸. Filed trip	۷. Travel Schooling
۱۰. CE= Concrete Experience	۹. North American University
۱۲. RO=reflective observation	۱۱. AC= Abstract conceptualization
۱۴. Content analysis	۱۳. active experimentation

پی‌نوشت

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی «گردشگری فرهنگ شهری» است که در سال ۱۳۹۴ به مسئولیت آقای دکتر سیدامیر منصوری در پژوهشکده نظر انجام گرفته و نگارنده به عنوان همکار طرح در سفر مطالعاتی و برداشت‌های میدانی طرح مذکور به مدت ۱۸ روز به اروپای غربی (فرانسه- ایتالیا) مشارکت داشته است.

فهرست منابع

- Akin, O. (2002). Case-based instruction strategies in architecture. *Design Studies* : 23, 407–431.
- Bamberger, Y., & Tal, T. (2008). Multiple outcomes of class visits to natural history museums: the students' view. *Journal of Science Education and Technology*, 17(3): 274-284.
- Bos, L., McCabe, S., & Johnson, S. (2015). Learning never goes on holiday: an exploration of social tourism as a context for experiential learning. *Current Issues in Tourism*, 18(9): 859-875.
- Boyatzis, R., & Kolb, D. A. (1995). From learning styles to learning skills: The executive skills profile. *Journal of Managerial Psychology*, 10(5): 3–17.
- Byrnes, D. A. (2001). Travel Schooling: Helping Children Learn through Travel. *Childhood Education*, 77(6):345-350.
- Culver, L. D. (2011). *The Influence of Study and Travel Abroad on the Personal and Professional Development of Students in Architecture Design Programs*. Florida International University.
- Falk, J. H., Ballantyne, R., Packer, J., & Benckendorff, P. (2012). Travel and learning: A neglected tourism research area. *Annals of Tourism Research*, 39(2): 908–927.
- Flemming, U., & Aygen, Z. (2001). A hybrid representation of architectural precedents. *Automation in Construction*, 10: 687–699.
- Gurman, E. B. (1989). Travel abroad: A way to increase creativity?. *Educational Research Quarterly*, 13(3), 12-16
- Healey, M., & Jenkins, A. (2000). Kolb's Experiential Learning Theory and Its Application in Geography in Higher Education. *Journal of Geography*, 99(5), 185-195.
- Kisiel, J. (2006). More than lions and tigers and bears e creating meaningful field trip lessons. *Science Activities*, 43(2), 7-10.
- Kolb, D. A., Boyatzis, R. E., & Maniemelis, C. (2001). *Experimental Learning Theory : previous reserach and new directions*. In R. J. Sternberg & L.-F. Zhang (Eds.), *Perspectives on Thinking, Learning, and Cognitive Styles* Newyork: Routledge.
- Lawson, B. (2004). Schemata, gambits and precedent: some factors in design expertise *Design Studies*. 25: 443-457
- Michie, M. (1998). Factors influencing secondary science teachers to organize and conduct field trips. *Australian Science Teacher's Journal*, 44(4): 43-50.
- Mitchell, R. D. (1998). Learning Through Play and Pleasure Travel: Using Play Literature to Enhance Research into Touristic Learning. *Current Issues in Tourism*, 1(2):176-188.
- Scarinci, J., & Pearce, P. (2012). The perceived influence of travel experiences on learning generic skills. *Tourism Management*, 33: 380_386.
- Seidman, A., & Brown, S. C. (2006). Integrating Outside Learning with the Classroom Experience: The Student Learning Imperative. *Education* 127(1): 109-114.
- Xie, P. F. (2004). *Tourism field trip: students' view of experiential learning* *Tourism review international*, 8(2):101-111.
- Zarzar, M. (2005). *Design Precedents and Identity, the exercises*. IN SODDU, C. (Ed. 8th Generative Art Conference GA2005. Milan, Italy